

NOVIČE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svitlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII.

V sredo 15. véliciga serpana (avgusta) 1849.

List 33.

Skušnje

gospodarjem in gospodinjam na znanje.

(De se senó v senicah ali svislih ne vname), kar se večkrat pri mokro spravljenimu senu samo od sebe na kupih zgodi, se lahko s tem obvarje, de se na eno lego sená ena lega slame, na to spet sená, po tem spet slame dene in takó naprej. Slama, takó med senó položena, mu da tudi posebno dober okús, de ga živina kaj rada jé.

(Sočivje in zeljenavo červov očistiti), napravi posodo z osoljeno vodó, v katero se sočivje, nekoliko časa preden se kuhati da, dene. Berž bo vés merčes iz sočivja in zeljenave zlézel in po vodi plaval.

(Brez solí se da dobro kislo zélje napraviti). Sol je draga reč in ni potrebna, de se ribano zelje v kadéh skisa. Takóle naj se ravná: Zribano zelje se po navadi potrese enmalo s kimeljnám ali janežem in dobro potlači z nogama, še boljši pa z bétam, od kteriga smo v 39. listu p. l. govorili. Po tem se vlíje čiste merzle vode čez-nj. Kisanje se potem samo od sebe začne, le na to naj se gleda, de ko je voda sčasama iz verha pošlá, se je spet toliko čez zelje vlíje, de vedno čez in čez stóji. Takó natlačeno zelje se delj časa dobro ohrani, in tudi veliko solí se prihrani.

(Pri ognji živino lahko iz hléva spraviti). Vsak gospodar vé, kako zlo se živina ognja boji in kako težavno je, jo iz gorečiga poslopja spraviti. Pretepanje tú malo pomaga. Nek drug pomoček pa je ravno tako lohák kakor je gotov, namreč: de se živini oči zavežejo. S zavezaními očmi jo pelješ, kamor hočeš, brez de se brani.

(Če v dimniku gori), se da oginj nanagloma zadušiti, če ravno pod dimnikam (ravfenkam) en ali pol-drugi funt žveplénk (ali žvépla) sožgeš. V žveplenímu puhu vgasne vsak oginj, kér ga zaduší, kakor človeka, de sôpsti ne more. Ko si žveplénke pod dimnikam zasmodil, de njih dím v dimnik puhti, pojdi od ognjíša preč, de kakor oginj v dimniku, tudi tebe ne zaduší.

(Visokost drevesa lahko zvediti). Večkrat se želí visokost drevesa na vertu zvediti. De se to lahko zvé, se takó ravná: Se vzame palica, postavim, 6 čevljev dolga, in se majhno od drevesa proč v zemljo zapíči. Zdaj se zmeri senca palice, ktera je, postavim, 12 čevljev dolga; potem se senca drevesa zmeri, ktera je, postavim, 120 čevljev dolga. Iz tega se na zadnje takóle račun ali rajtenga naredí: 12 čevljev sence da 6 čevljev visokosti palice; koliko visokost drevésa da 120 čevljev sence? Odgovor: 60 čevljev visokosti.

Lipa — zdravilo gnojnih rán.

Imel sim lanjsko léto šepasto kobilo, kteri se je na prednji nogi pri rogu bula naredila, iz ktere je začel gnoj teči. Vse smo poskušali to šanto ozdraviti, kar nam je kdo svetoval, pa vse je bilo zastonj; kobila zmirej huji šepa in že več ne more na vodo. Pošljem po nekiga kovača, ki dober konjski zdravnik sloví, pa tudi ta ni mogel pomagati. — Po tem mi pové nek mož, de je tudi imel šepastiga konja, in de mu je nek voznik rekel: ako hočeš, de konj ne pride ob nogo, daj spodnje lipove kože (Lindenbast, tilia parvifolia) na sladkim mléku skuhati in s tem rano obezovati, in tó, pravi on, je pomagalo. Tudi jez ukažem odsekati nekaj lipovih vej, nastergati spodnje kože, jo kuhati na sladkim mléku in s to gorko kuho večkrat na dan rano obezovati. Kmaló je pomagalo. Čez nekatere dni se je jela bula, iz ktere je teklo, manjšati in mečiti, kobila bolje státi na nogi; čez štirnajst dni smo jo že zamogli iz hleva peljati, in čez mesec jo že vpreči.

Pa ne le pri živinskih, ampak tudi pri človeških šantah to zdravilo pomaga; nekteri se ga tudi pri zlomljenih udih s pridam poslužijo, kakor mi je nek gospod pravil, de so mu z lipovo kožo zlomljeno*) nogo zdravili. Kér je ta pomoček zoper živinske in človeške, posebno bolj zastarane rane takó lahko poskusiti, ga oznanim vsim tistim, ki bi ga znali potrebovati. Križaj.

Jurče razlaga svojimu strícu

cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in družih dávšin.

Osmo pismo.

Ljubi stric!

Unidan sim Vam obljubil dve pismi oznaniti, kteri ste mi na moje 6. pismo, ki sim ga Vam pisal, iz krajskiga došle. Pošljem ju ravno takó, kakor sim ju dobil — berite in sodíte sami.

Pervo pismo je od besede do besede takole:

„Ljubi moj Jurček! Kar si ti meni že noter v Novícah skoz več pisem pisal, takó ti dam na znanje, de sim jez kmete bil vkup poklical in sim jim tvoje pisma, in tudi patenta od 4. sušca 1849 in 7. kimovca 1848 zavoljo odkupe gosposkinih davkov in desetín pod eno lipo naprej bral. Pa ti moram to povédati, de kmetje so me gerdó postrani gledali, ko sim tó razkladanje naprej bral, de bojo mogli odkupo dati. Med temi je rekel en gvišen Janezek: de to odkupo si le samo gospóske in duhovšina zmišljujejo, de bi jim dajati mogli, de bi skoz to kmete zbudili, de bi se še po Krajskim začeli puntati, kakor se po družih deželah. In dalje med

*) Pa vunder poprej vrvnana (eingerichteten) nogo. Vredništvo.